

Шарова Т. М., Козобаши Ю. В.,

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

ХУДОЖНЯ КОНЦЕПЦІЯ НАРИСІВ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ К. ГОРДІЄНКА

У статті розглядається художня концепція К. Гордієнка. Акцентується увага на жанровому розмаїтті письменника. Значна увага відводиться нарисові та нарисовій повісті митця слова. У науковій розвідці наголошується, що автор виступає у творах не як пасивний спостерігач, а як учасник описуваних подій, як суддя старого світу, як борець за нове життя. У статті робиться акцент на тому, що у процесі створення нарисових художніх творів сформувався і стиль Гордієнка-прозаїка.

Ключові слова: художня концепція, нарис, повість, творча спадщина.

В статье рассматривается художественная концепция К. Гордиенка. Акцентируется внимание на жанровом разнообразии писателя. Значительное внимание отводится очерку и очерковой повести художника слова. В научной разведке отмечается, что автор выступает в произведениях не как пассивный наблюдатель, а как участник описываемых событий, как судья старого мира, как борец за новую жизнь. В статье делается акцент на том, что в процессе создания очерковых произведений сформировался и стиль Гордиенка-прозаика.

Ключевые слова: художественная концепция, очерк, повесть, творческое наследие.

The article discusses the concept of artistic K. Gordienka. Focuses on a variety of genres writer. Considerable attention is given to the essay and the essay-story artist's words. The scientific exploration indicates that the author is in the works not as a passive observer but as a participant in the events described, as a judge of the old world as a champion of a new life. The article focuses on the fact that in the process of creating essay-style pieces formed and Gordienka-writer.

Keywords: concept art, essay, novel, creative legacy.

Сьогодні слід спеціально зосередитися на такій досить спірній, проте підтвердженій фактами проблемі, як роль і значення нарисові. Йдеться про виразну нарисову «фактуру» художніх творів, присвячених будівництву села колективного, артільного, колгоспного. Ця проблема тим більше важлива, оскільки не була характерною для творчості тільки одного конкретного письменника.

В історії української літератури під тиском життєвих подій і фактів, увага К. Гордієнка, як і багатьох інших письменників у 30-ті рр. ХХ ст. звертається до нарисові. У існуючій літературі про творчість К. Гордієнка, власне, ще не достатньо сказано про його нарисові, які були своєрідним підготовчим етапом до написання повістей, циклу художніх творів про колективізацію українського села кінця 20 – початку 30-х рр. ХХ ст. Як про безперечний факт мовиться і про те, що наголос на використанні реальних життєвих фактів в літературних творах можна прослідкувати в 30-ті рр. ХХ ст. не тільки в публікаціях К. Гордієнка. «Можна назвати, – пише в зв'язку з цим В. Брюховецький, – деякі повісті і романи І. Кириленка, Івана Ле, Олексія Десняка і інших письменників, створенню яких також передувала робота авторів в нарисових жанрах, вивчення життя конкретних сільськогосподарських артілей і перенесення потім, ясна річ з різним ступенем уміння і майстерності, фактичної основи нарисові в художній твір» [1, с. 8]. Проте, як здається, ні у одного з письменників того часу нарисова природа художніх творів не була такою колоритною, ґрунтовною, нарешті, своєрідною – в підході до прототипів, в зображенні їх фундаментальному, глибинному, як у К. Гордієнка.

Довід газетяра-Гордієнка, буквально буденна робота районного кореспондента допомагають К. Гордієнкові не тільки в накопиченні життєвих спостережень, але і у виробленні стилю, який переноситься в нарисові повісті письменника, стає художнім стилем Гордієнка-прозаїка. Ось чому так плідно і охоче працював письменник в нарисових жанрах, підтримуючи при цьому трудовий ентузіазм народу, виступаючи пропагандистом передових ідей.

Художня проза К. Гордієнка ще не була предметом системних досліджень в українському літературознавстві, а серед невеликої кількості розвідок учених, які звертались до вивчення художньої організації його творів слід назвати праці О. Зінченко, В. Романовського, В. П'янкова, О. Ющенко та ін. Життєпис та загальна творчість письменника досліджувалися критиками переважно побічно. Максимальна увага дослідників зосереджувалася навколо незначних життєвих проблем К. Гордієнка та його родини (Л. Жикол, Ф. Кириченко, А. Ковтуненко, Я. Кривко, І. Маслов, В. П'янков, В. Панченко, В. Романенко, В. Романовський, Л. Смілянський, В. Стецюра, Г. Стукалова, Л. Тома, В. Фургайло, М. Шаповал, М. Шумило, О. Ющенко, В. Чаговець).

К. Гордієнка, як і багато інших письменників, продовжує свою творчу біографію в 30 – ті рр. ХХ ст. нарисами і нарисовими повістями. Живучи інтересами сільського трудівника, прагнучи вивчити його по можливості глибше, письменник весь час – в прагненні наблизитися до героїв, до реальних людей і життєвих проблем. Ось чому він вирішує пішки обійти Житомирську, Сумську, Полтавську, Чернігівську і ряд інших областей, щоб на власні очі побачити, як йде процес колективізації, як сприймає його селянство, як воно відноситься до нових форм і господарювання, і життя. Йшлося не тільки про господарство, не тільки про економічні зміни – революція в свідомості селянина стояла на порядку денному. Вона складала його безпосередню справу, його біографію. У гушавині подій, серед життєвих ситуацій він черпав сюжетні колізії для своїх нарисів. Влаштувавшись на проживання в Лебедині, прозаїк співробітничав в місцевій редакції, друкуючи в газеті «За колективізацію» нарисові, в яких висвітлено багато подій і конкретні епізоди – побутові, сатиричні, хронікальні (відчувався вплив документалізму, а факт, за виразом самого К. Гордієнка, був для нього в творі основним). У багатьох нарисах циклу «Люди нашої артілі» відчувається присутність автора: він виступає не як пасивний спостерігач, а як учасник описуваних подій, як суддя старого світу, як борець за нове життя.

Прагнення відобразити динамічну панораму часу зумовило і відповідну манеру викладу матеріалу автором – публіцистичність. Риси сучасника, нової людини, з якою зустрічався письменник, ще не вилилися в певну форму, що дозволяє створювати цілісний характер. Навіть в портретних нарисах. Гордієнка, частково «Ганни Мітрівни» [4], окрім декількох слів про зовнішність героїні і висновку про те, що «прокинулася нова творча, незнана сила», К. Гордієнко більше нічого про героїню не говорить. Правда, про пробудження цієї нової творчої сили йтиме мова і в «Майстрах ріллі» («Майстри ріллі»), де Олексій Шульга – шістдесятирічний хлібороб, Василь Никоненко, який «грамоту на ріллі, мов у книзі читає», згадуючи про своє минуле, радіють великим урожаєм на колгоспній ниві, червоному прапору за добросовісну працю. Вони з радістю роблять також селекційну роботу («Гордість») вирощуючи сорт іржі, що дала високий урожай. «Рання сівба, сівозміна, чисто сортове зерно, культурна виробка ґрунту, ось що означає більшовицька організація праці, артільне господарювання», – до такого висновку приходять самі ж хлібороби творів К. Гордієнка [2].

У процесі створення нарисових творів про колективізацію загалом сформувався і стиль Гордієнка-прозаїка, який розвиватиметься в подальшій його творчості. Сильова, мовна характерність прози К. Гордієнка в цей час визначається перш за все індивідуалізацією мови персонажів, авторською манерою викладу, яка в цілому співзвучна самовираженню героїв, звичайно ж сільського, селянського кола в першу чергу.

Рух ударних бригад був основною формою соціалістичного змагання того часу. На трудовому фронті радянські люди працювали з таким же ентузіазмом і героїзмом, з якими вони боролися за радянську владу в дні революції і громадянської війни. Історія ще не бачила такого великого підйому творчої діяльності народних мас. «Дівчатка і хлопці», «У комсомольців», «Вечори на хуторі під Красносилкою» та ін. – це перші враження К. Гордієнка від нової дійсності. Тут зафіксовано лише найзагальніші і навіть абсолютно очевидні риси сучасника, проте риси істотні, перспективні.

К. Гордієнко, зокрема, вельми приземлено розповідає про аналогічне явище в нарисових повістях «Артіль», «Зерна» і в нарисах «Комуна «Жовтень» на Волині», «Дві сівалки». Автор акцентує увагу читача (в повісті «Артіль») на тому, що в молодій країні Рад ще не вистачало техніки і не легко було отримати той же трактор або сівалку. Тому доводиться детально розповідати про всі «інстанції», які пройшов голова артіль Бурмак, щоб не повертатися додому в село з порожніми руками. Він сам склав з окремих частин (письменник проявив тут незвичайні знання пристрою сільськогосподарських машин) «сталевий коня» 10 липня 1929 року: «... надвечір прибув у Буймир. Саме гулянка була та співи. Серед урочистої тиші двигтів трактор селом. З-за парканів визирали насуплені брови. Жінки, мов окам'янілі, біля воріт дивувалися нам услід стурбованими очима. Весь люд повибігав за ворота, старі й малі, як зачули гуркіт трактора. Хлопці, дівчата позбігалися з усіх кутків, за нами пішли» [3, с. 57]. З появою машини зміцнюється дух колгоспників, їх упевненість у власних силах, в правильності вибору між артілью і особистим господарством. Нарешті здійснюється мрія наймита Бурмака: переорати всі старі куркульські і одноосібні наділи, які впродовж століть спотворювали людське життя.

Авторська позиція у нарисових повістях письменника виявляється у важливих аспектах: присутності авторського голосу, акцентуації на різноманітних розповідях з життя, а також подієвості. У нарисах митця простежується злиття опису та зображення, відкритість творів на багатозначність прочитання. Творам К. Гордієнка притаманна найвагоміша якість – усі вони можуть зберігати універсальні життєві істини та забарвлюють їх національним тогочасним колоритом.

Заслугу К. Гордієнка слід бачити передусім у тому, що він значно розширив межі і можливості реалістичного методу, незмірно підняв українську прозу, збагатив її жанрово, відповів на суспільну потребу створення в рідній літературі соціального роману й повісті з народного життя.

Сила Гордієнка-реаліста полягає у точному відтворенні мотивувань кожного вчинку, а також соціальної характерності художнього малюнка. За допомогою форми художніх творів, образів простих селян, проза К. Гордієнка дає змогу пізнати загальні процеси становлення нової свідомості українського селянина ХХ ст.

Література:

1. Брюховецький В. Нивою життя народного. В кн.: К. Гордієнко / В. Брюховецький. – Твори: [в 2-х т.]. – К. : Дніпро, 1979. – Т. 1. – С. 5-16.
2. Гордієнко К. О. Гордість / К. О. Гордієнко // За колективізацію. – 1934. – 11 липня.
3. Гордієнко К. О. Артіль: [повість] / К. О. Гордієнко. Кн. 1. – Харків : Рух, 1932. – 260 с.
4. Гордієнко К. О. Ганна Мітровна / К. О. Гордієнко // За колективізацію, 1935. – 5 квітня.
5. Гордієнко К. О. Лінія пера / К. О. Гордієнко. – Харків : Література і мистецтво, 1932. – 167 с.